

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Šuštaršič

Sociološki vidiki prikazovanj Marije v Medžugorju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Šuštaršič

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

Sociološki vidiki prikazovanj Marije v Medžugorju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju dr. Marjanu Smrketu za strokovno pomoč, potrpežljivost in usmerjanje pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se staršem, sestram, fantu in vsem ostalim, ki so mi stali ob strani in me spodbujali na poti do zastavljenega cilja.

Sociološki vidiki prikazovanj Marije v Medžugorju

Leta 1981 so se v Medžugorju začela domnevna prikazovanja Marije. Do danes se je zvrstilo že več tisoč »nebeških sporočil«. Skupaj z drugimi znanostmi, se s preučevanjem tega pojava ukvarja tudi sociologija religije. Znanstveni pogledi na družbene dejavnike, znotraj katerih se pojavljajo zatrjevanja o prikazovanjih Device Marije, so zelo pomembni. Znanstveniki domnevajo, da so videnja halucinacije ali iluzije, oziroma se prikazovanja odražajo, kot potešitev nezavednih želja vidcev. Za znanstvenike so pomembna tudi razhajanja, napetosti in konflikti, ki so posledica različnih stališč cerkvene (katoliška cerkev) in ljudske religije do prikazovanj Marije. Katoliška cerkev prikazovanj Marije v Medžugorju ne priznava kot avtentična. V diplomski nalogi se ukvarjam tudi z vprašanjem avtentičnosti prikazovanj Marije. Čeprav prikazovanj Katoliška cerkev ne priznava, Medžugorje vsako leto obiše veliko število romarjev, kar je vplivalo na to, da se je podoba kraja od prvih prikazovanj do danes močno spremenila. Zaradi prikazovanj je Medžugorje postalo romarsko, turistično in gospodarsko središče. Dejstvo, da je Medžugorje postalo romarsko, turistično in gospodarsko središče, je najbrž vplivalo tudi na kompromisno in ambivalentno stališče Katoliške cerkve do prikazovanj Device Marije v Medžugorju. Katoliška cerkev kalkulira, kaj ji tu koristi. Razlikovanje med romanjem in turizmom, ter vprašanje odnosa med prikazovanji in verskim turizmom, je zadnji sociološki vidik, ki ga obravnavam v diplomski nalogi.

Ključne besede: prikazovanja Marije, Medžugorje, sociološki vidiki, ljudska religija.

Sociological aspects of the Marian apparitions in Medjugorje

In 1981, the Marian apparitions in Medjugorje started to take place. Until today, there have been a few thousands of 'messages from Heaven'. Besides other sciences, this phenomenon is studied, by the sociology of religion. Expert's theories about the social factors that manifest themselves simultaneously to the claims of the Marian apparitions are significant. Scientists retain that these apparitions are visions, hallucinations or illusions, or even a reflection of unconscious desires of people who had seen the Virgin Mary. One other aspect that is relevant to the scientists are the discrepancies, tensions and conflicts between the institutional religion (the Catholic Church) and the folk religion which are a result of different point of views of the institutional and folk religion on the Marian apparitions. The Catholic Church does not recognize the Marian apparitions as authentic. The authenticity of the Marian apparitions is one of the aspects studied in this thesis. Regardless of the Catholic Church's negative approval of the Marian apparitions, Medjugorje is visited by a large number of pilgrims that resulted in a major change of the Medjugorje's image from the first apparitions to today turning Medjugorje into a pilgrimage, tourist and economic center. The fact that Medjugorje changed into a pilgrimage, tourist and economic center probably contributed to the flexible ambivalent sentiment of the Catholic Church towards the Marian apparitions in Medjugorje. The Catholic Church weighs in the situation and chooses its strategy accordingly to its benefits. The last sociological aspect this thesis focuses on is the differentiation between pilgrimages and the religious tourism and the relation between the apparition and religious tourism.

Keywords: Marian apparitions, Medjugorje, sociological aspects, folk religion.

KAZALO

1 UVOD	6
2 SOCIOLOGIJA RELIGIJE	8
2.1 RELIGIJA	8
2.2 RELIGIOZNOST	10
2.2.1 LJUDSKA IN CERKVENA RELIGIOZNOST.....	10
3 KULT DEVICE MARIJE.....	12
4 MARIJINA PRIKAZOVANJA.....	15
4.1 DOMNEVNA PRIKAZOVANJA MARIJE V MEDŽUGORJU.....	16
5 DRUŽBENE RAZMERE, V KATERIH SE POJAVLJAJO ZATRJEVANJA O PRIKAZOVANJIH MARIJE IN ZNANSTVENE INTERPRETACIJE PRIKAZOVANJ.....	16
6 NAPETOST MED CERKVENIM POGLEDOM NA PRIKAZOVANJE MARIJE V MEDŽUGORJU, IN POGLEDOM, KI GA UVELJAVLJA LJUDSKA RELIGIJA	21
7 ROMANJE IN VERSKI TURIZEM	24
8 KRŠČANSKO ROMARSKO SREDIŠČE V MEDŽUGORJU	25
8.1 KRAJ PRIKAZOVANJA KOT ROMARSKO, TURISTIČNO IN GOSPODARSKO SREDIŠČE	26
9 ZAKLJUČEK	29
10 LITERATURA	32

1 UVOD

V času nastajanja mojega diplomskega dela je le redko kateri bralec časopisov spregledal katerega od mnogih člankov na temo prikazovanja Device Marije v Medžugorju in avtentičnosti tega pojava. Aktualnost tematike domnevnih prikazovanj Marije v Medžugorju je tudi eden izmed ključnih razlogov za izbor te teme. Na tej točki velja omeniti tudi, da sem diplomsko nalogo zasnovala v letu, ko naj bi se Sveti sedež oziroma Vatikan opredelil glede avtentičnosti prikazovanj Device Marije v Medžugorju. Poleg aktualnosti, me je pri izboru tematike diplomske naloge vodila tudi želja po širitvi znanja in pridobivanju informacij s področja, povezanega z domnevnimi prikazovanji Device Marije.

Na naše dožemanje in odnos do okolja, v katerem živimo vpliva tudi religija. Religija in verski motivi so pogosto povod za potovanja, tako osebna, kot skupinska. Ljudje se odločajo za obisk svetih krajev oz. romarskih središč in verskih spomenikov, polnih simbolike in mističnosti, ki se nahajajo po celem svetu. Eno izmed znanih romarskih središč, kamor vsako leto roma ogromno število ljudi zaradi domnevnih prikazovanj Device Marije, je tudi Medžugorje. V pričujoči diplomski nalogi se bom posvetila Medžugorju in tamkajšnjim domnevnim prikazovanjem Marije.

Cilj diplomske naloge je raziskati tri sociološke vidike domnevnih prikazovanj Device Marije v Medžugorju. Prvi sociološki vidik so znanstveni pogledi na družbene razmere, v katerih se pojavljajo zatrjevanja o prikazovanjih Marije. Pri drugem sociološkem vidiku je cilj raziskati napetosti med pogledi in nazori cerkvene in ljudske religije, ter frančiškani na prikazovanje Device Marije. Tretji sociološki vidik, ki ga diplomska naloga obravnava, je kraj prikazovanja kot romarsko, turistično in gospodarsko središče.

Strukturno je diplomska naloga razdeljena na devet poglavij. V uvodu so predstavljeni cilji in raziskovalna vprašanja, na katera želim odgovoriti skozi diplomsko nalogo. Uvodu sledi opredelitev sociologije religije, ki v središče postavlja religijo in njeno vsebino. Sledi nekaj definicij religije. V podpoglavjih sledi opis religioznosti, ter opredelitev razlik med cerkveno in ljudsko religioznostjo.

V poglavjih, ki sledijo, se posvečam kultu Device Marije, pri čemer predstavim vlogo kulta v krščanstvu. Sledi del, ki je namenjen Marijinim prikazovanjem, kjer je vključena časovna in

geografska umestitev. Osrednja tema pričujočega diplomskega dela so prikazovanja Device Marije v Medžugorju, zato poglavjem, v katerih opisujem kult Device Marije, sledi diskusija o Marijinih prikazovanjih.

V petem poglavju se osredotočam na prvega izmed zgoraj naštetih socioloških vidikov, ki sem jih opredelila kot cilj raziskave. V njem opisujem družbene razmere, v katerih se pojavljajo zatrjevanja o prikazovanjih Device Marije in znanstvene interpretacije prikazovanj.

Naslednje, šesto poglavje je prav tako pomembno z vidika zastavljenih ciljev. V tem poglavju se ukvarjam z raziskovanjem napetosti med stališči in pogledi na prikazovanje Device Marije v Medžugorju. Gre za napetost med tremi akterji, med cerkveno (katoliška cerkev) in ljudsko religijo, ter frančiškani, ki niso del ljudske religije, vendar jo v primeru Medžugorja spodbujajo.

Sedmo poglavje vključuje razpravo o povezavah in razlikah med romanjem in verskim turizmom.

Osmo poglavje in podpoglavje zajemata vsebino o krščanskem in romarskem središču v Medžugorju. Kraj prikazovanj Device Marije je v nadaljevanju opredeljen kot romarsko, turistično in ekonomsko središče, kar predstavlja zadnjega izmed ciljnih socioloških vidikov v diplomski nalogi.

Diplomska naloga se zaključuje z ugotovitvami, do katerih sem prišla med pisanjem diplomske naloge.

Metoda, ki je uporabljena pri pisanju diplomske naloge, je analiza sekundarnih virov. Diplomsko delo je teoretsko-analitično. Teoretsko-analitični del sem skušala dopolniti z informacijami, ki bi jih dobila od turistične agencije Trud in turistične agencije Aritours. Da bi pridobila podatke, sem s predstavniki navedenih agencij stopila v stik prek telefona in elektronske pošte. Na ta način sem želela pridobiti informacije o statistikah poti v Medžugorje, na podlagi katerih bi opredelila vpliv obiska papeža Frančiška v Medžugorju v juniju 2015. Ugotovitve bom predstavila v zaključku.

2 SOCIOLOGIJA RELIGIJE

Sociologija religije je sociološka disciplina, ki religijo postavlja v samo središče svojega zanimanja. Zadnji podatki kažejo, da število socioloških raziskav na temo sociologije župnij, demografije cerkva, sekt in cerkvene organizacije narašča. Poleg porasta raziskav, se kaže tudi ogromen porast v številu specializiranih časopisov, konferenc, simpozijev in inštitutov. Sociologija religije je primerljiva z drugimi vejami družbenih znanosti (Luckmann 1997, 17–26).

Intenziven razvoj sociologije religije se odvija po drugi svetovni vojni. Teoretska raven novejše sociologije religije se po mnenju Luckmanna zmanjšuje. V večji meri se klasičnih stališč ne uporablja več, predmet preučevanja sociologije religije se je tematsko omejil, zaradi česar je sociologija religije v marsičem postala trivialna. Povezava med sociologijo religije, kot jo poznamo danes, ter Durkheimovo in Webrovo sociologijo religije je zgolj površinska. Novejša sociologija religije preučuje izključno cerkveno usmerjeno religioznost in opisuje zaton cerkvenih institucij, omejenih z ozkim zornim kotom sociologije župnij, poglavitni cilj raziskati spremenljivo družbeno in ne zgolj institucionalno podlago religije pa ostaja zanemarjen (Luckmann 1997, 17–26).

Sociologija religije se ukvarja s preučevanjem zelo kompleksnega in večplastnega pojava. Ukvarja se s preučevanjem religije s stališča družbe kot celote, natančneje s preučevanjem povezave med religijo, prvinami religije in družbo kot celoto. S sociološkega vidika je religija del kulture, saj vsebuje vse simbolne lastnosti ostalih sestavin kulture (pomen, komunikacijo simbolov, ki so del družbenih procesov itn.) (Flere in Kerševan 1995, 25–27).

Ker se sociologija religije ukvarja z različnimi vprašanji in preučevanjem povezav med religijo in družbenimi procesi, ter pojavi in institucijami, praktično zadeva celo družbo in se nahaja v pomembni interakciji z ostalimi znanostmi, kot so filozofija, teologija, antropologija, psihologija, zgodovina idr. (Flere in Kerševan 1995, 34–36).

2.1 RELIGIJA

Tako akademiki, širša javnost, politika, sodstvo kot tudi različne verske skupnosti se opirajo na definicije religije. Vsako znanstveno in sociološko preučevanje religij svoje domneve, hipoteze

ali predpostavke osnuje na dejstvu, da so religije povsem človeški pojav. Vzroke za pojav religij, lahko razložimo v okviru "narave" religije in jih lahko preučujemo na podlagi predpostavke, da so religije človeški proizvod (Smrke 2000, 20).

Prva znanstvena razmišljanja o religijah in preučevanja religij so prinesla prve sociološke definicije religij. »Praviloma je zanje značilno, da so bile močno obremenjene z ideologijo same okoljske religije« (Smrke 2000, 23). Marjan Smrke religijo opredeli kot pojav, ki je objektivni, družbeno strukturiran in je del zavesti v preteklosti in sedanjosti. Izpostavi verovanje v nadnaravno, v duhovna bitja (glej Smrke 2000).

Sociolog Emile Durkheim religijo opredeli kot celovit sistem verovanj in praks, ki se nanašajo na objekte, ki so šteti za "svete", ki ljudi združujejo v eno moralno skupnost, tj. v cerkev. Durkheim izpostavlja razločevanje med svetim in profanim (nesvetim) (Durkheim v Smrke 2000, 24).

Marko Kerševan religijo opredeljuje kot družbeno obstoječ (simbolni) sistem verovanj, predstav, obnašanja in simbolike, čigar nosilec je določena družbena skupnost ali druga skupina, pri katerem sodelujoči posamezniki doživljajo svetost (nadnaravne, skrivnostne, a hkrati k človeku obrnjene stvarnosti) (Kerševan 1989, 150).

Roter religijo opredeljuje kot najsplošnejši pojem, ki v najbolj abstraktni obliki obsega in izraža vrsto konkretnih, raznovrstnih, med seboj različnih družbenih in individualnih predstav, stališč, pojavov, delovanj, obnašanj, procesov in odnosov religiozne narave. Poleg naštetega pri religiji igra pomembno vlogo tudi kulturno-zgodovinsko ozadje. Gre za konkretne religije (posebne vrste religij), kot so krščanstvo, protestantizem, katolicizem, kalvinizem, budizem, islam in ostale kulturno-zgodovinske vrste religij, ki obstajajo v določenem družbenem prostoru. Religije vključujejo tudi različne oblike družbene zavesti, moralne, politične, pravne, filozofske, kulturne in druge elemente (Roter 1976, 25).

Aleš Črnič religijo definira kot specifičen človekov proizvod. Z družbenimi spremembami se spreminjajo človekove dejavnosti, kar vpliva tudi na spremembe v religiji. Zaradi sprememb v družbi prihaja do novih načinov izražanja religioznosti. Opazen je razcvet novih religijskih gibanj. Ker je religija izjemno kompleksen in raznolik pojav, Črnič meni, da je treba religije nujno preučevati z različnih zornih kotov. Zahteva po splošno veljavni definiciji religije, ki bi veljala za vsako posamezno časovno obdobje in kulturno okolje, je nerealna in nesmiselna (Črnič

2001, 1004–1016). Črnič meni, da bi morali družboslovci zaradi pomembnosti in potrebe po oblikovanju koncepta religije v sodobnih družbah še naprej iskati definicijo religije. Ob tem Črnič izpostavi pragmatičen pristop. Predstava in razumevanje religije sta vedno odvisna od širšega konteksta ter od določenih ciljev in koristi tistega, ki jo oblikuje, in ne od njene univerzalne "resničnosti" (ibid.).

2.2 RELIGIOZNOST

Sergej Flere navaja, da pod pojmom religioznost razumemo stanje navezanosti človeka ali določene skupine na religijo (stopnjo, intenzivnost, obliko, konfiguracijo sestavin). Oblike, stopnje in sestavine navezanosti so odraz velikih zgodovinskih, prostorskih, družbenih in drugih razlik (Flere in Kerševan 1995, 68).

2.2.1 LJUDSKA IN CERKVENA RELIGIOZNOST

Roter ljudsko religijo definira kot pojav, ki je povezan z nastopom univerzalnih religij in z nastankom vse bolj razvitih organizacij vključno z njenimi atributi v religiozni svet. Gre za pojav, ki je značilen za notranjo strukturo velikih religiozних skupin, predvsem cerkva. Roter ljudsko religijo razume kot nekaj, v kar ljudje dejansko verujejo in cenijo na religiozen način (Roter 1976, 63). Roter shematično opredeljuje štiri bistvene elemente ljudske religije, ki veljajo za splošno značilnost religije. Glavni sestavni del ljudske religije je želja po bližini božanstvu. Magični element je neodtujljivi del ljudske religije – v ljudski religiji se pojavlja religiozna vera v različne nadnaravne sile, na katere je mogoče vplivati z različnimi oblikami magične prakse. Črnič kot tretji element navaja dejstvo, da je ljudska religija eudemonistična, kar pomeni, da je religija odraz želje in ciljev, da služi osebni sreči, napredku in drugim različnim vidikom. Zadnji, četrti element pa opisuje, da je ljudska religija univerzalna – je kot posebni "sloj" religioznosti in je navzoča v vseh družbenih prostorih ter v vseh univerzalnih religijah (Roter 1976, 65).

Flere opisuje, da ljudska religioznost vsebuje vse tiste vzorce vedenja in nauke, zlasti rituale, ki jih udejanja množica "navadnih" vernikov. Ti vzorci se razlikujejo in so pogosto celo v nasprotju z uradno, cerkveno (predpisano in zaželeno) religioznostjo. Ljudska religioznost se opira na versko tradicijo in se postavlja po robu nareku uradne duhovščine oziroma uradne Cerkve. Številnim vernikom je v vsakdanjem življenju pomembnejša ljudska religioznost, ki je del

ljudske kulture in tipičnih vzorcev vedenja kot pa uradni cerkveni nauk (Flere in Kerševan 1995, 71–72).

Pri ljudski religioznosti so v središču zlasti reveži, bolni, starci in otroci. Ljudje, ki sledijo ljudski religioznosti, z molitvijo naprošajo Boga in svetnike, da jim pomaga, ali pa romajo v katerega izmed krajev, čeprav ga Cerkev ne priznava (npr. Medžugorje). Ljudska religioznost je torej razvidna predvsem prek kolektivnih vzorcev vedenja oziroma ritualov: prazniki, procesije, romanja itn. Za ljudsko religioznost so značilni čudeži, ki jih lahko opravljajo Kristus, Marija in svetniki. Iz teh čudežev je mogoče razbrati komponento magije v religioznosti (Flere in Kerševan 1995, 72).

Kerševan (1989, 16–17) skuša opredeliti razlike med ljudsko in cerkveno religioznostjo. Spodaj navajam nekaj razlik, ki jih opredeljuje Kerševan:

1. Ljudska in cerkvena religioznost se med seboj razlikujeta po subjektu oz. nosilcu religioznosti – običajni ljudje zunaj posebej izoblikovane verske skupnosti ali skupine so pripadniki ljudske religioznosti, religiozni »profesionalci« oz. duhovščina pa so pripadniki cerkvene religioznosti.
2. Ljudska religioznost ni posebna vrsta religije, ki obstaja poleg neke cerkvene religije ali je proti njej, saj bi v tem primeru predstavljala konkurenčno religijo, ki bi se oblikovala mimo cerkvene religije ali namesto nje. Ljudska religija je predvsem poseben način razlaganja, dojemanja in izvajanja neke cerkvene religije.
3. Ljudska religija brez cerkvene religije ne obstaja. Lahko bi trdili, da ljudska religioznost (vedno) temelji na cerkveni religiji, njenih predstavah, obredih, simbolih, ki jih uporablja in zlorablja na svojstven način. Ljudska religioznost se oblikuje skladno s cerkveno religijo. V krščanstvu je družinska in tuzemska usmerjenost nasproti onstranski in duhovni usmerjenosti, krajevna povezanost vernikov nasproti univerzalnosti krščanstva in družbena eksistenca vernikov nasproti oddaljenim cerkvenim vrhom.

Religiozni profesionalci oziroma duhovščina so med uradnimi krščanskimi vsebinami in njihovimi ljudskimi razlagami postavljali meje, danes pa Cerkev nima več sredstev za pritisk na vernike in njihovo discipliniranje, saj v pluralističnih družbah ne uživa duhovnega monopola.

Posamezniki so v primerjavi s Cerkvijo svobodnejši, kot so bili v predmodernih razmerah (Kerševan 1989, 19).

Zgodovinsko gledano je cerkvena religioznost v nasprotju z ljudsko, po mnenju Roterja kasnejši oziroma sekundarni pojav. Cerkevno religioznost razumemo kot celosten sistem religioznih in etičnih pravil, filozofskih, političnih, socialnih in kulturnih idej ter nazorov določene cerkve oz. specifične religiozne organizacije in kot profesionalizirano in institucionalizirano obliko religije. Gre za celosten kompleks religioznih in nereligioznih stališč, prepričanj in ravnanj, ki se vežejo na cerkev, in po njej vzdrževanih religioznih in nereligioznih predstav ter sistema. Cerkev je do idej, običajev, želja in zahtev, ki jih v organizacijo prinašajo ljudske množice praviloma tolerantna, v nekaterih primerih pa neizprosna do nasprotujočih se miselnosti. Cerkev t. i. »napačnim učiteljem« oz. tistim, ki ogrožajo sistem pobožnosti in stabilnost organizacije ljudstva, nasprotuje (Roter 1976, 71–73).

3 KULT DEVICE MARIJE

Teologinja Ranke-Heinemanova je kritična glede tega, kako katoliška cerkev uveljavlja Marijo kot vzor. Vloga Device Marije se v zgodovini krščanske teologije kaže kot zelo pomembna. Katoliška cerkev namreč kot najboljši vzor in zgled vernikom priporoča Devico Marijo, božjo mater, ki je rodila sina Odrešenika – Jezusa. Marijin lik pogosto nastopa kot vsestransko sredstvo pri oblikovanju vrednot ljudi oz. odvrčanju od zla. Vernikom, zlasti ženskam je Devica Marija predstavljala pribežališče oziroma možnost zatekanja k materi in sestri (Ranke-Heineman 1992, 352).

Pomemben je razvoj katoliške spolne morale, ki je odločno vplivala na žensko identiteto in družbeno vlogo žensk. Katoliška spolna morala odraža sovraštvo cerkvenih očetov do spolnosti, do vzrokov za spolnost in do učinkov spolnosti na ljudi, in se kaže kot poniževanje žensk, ter kot proces »deseksualizacije« cerkvenih redov. Trditev, da so ženske obravnavane kot manjvredne, lahko osnujemo na podlagi uvedbe obveznega celibata in izključitve žensk iz cerkvenega miselnega sveta. To dodatno potrjuje dejstvo, da je bila Eva ustvarjena iz Adamovega rebra, kar kaže na to, da ženska lahko postane ženska le prek moškega (Ranke-Heineman, 2012). Cerkev je

kot vzor ženskam namesto običajne ženske postavila ženski ideal, ki so si ga zamislili moški, zapriseženi celibatu.

Zaradi pomembne vloge, ki jo v krščanstvu – zlasti v katoliški in pravoslavni veri in ne v protestantizmu – igra Devica Marija, je prišlo do oblikovanja posebne stroke bogoslovnih ved, ki ji pravimo »mariologija«. Mariologija je izraz, ki pomeni verski, v našem primeru, katoliški nauk o Devici Mariji. Bogoslovna znanost se je z Marijina vlogo začela ukvarjati zaradi Kristusa in ne nje same (Ukmar 1969). Devica Marija je kot nekakšna funkcionalna izvrševalka načrta. Bog je Devici Mariji namenil vlogo božje roditeljice, zaradi česar je Devica Marija tudi čaščena (Ranke-Heineman 1992, 357). Mariologi pomen Device Marije opredeljujejo glede na njeno razmerje do Kristusa (Ukmar 1969).

Bistveni elementi katoliškega Marijinega kulta so štiri verske resnice, in sicer, da je Marija božja mati, Marijino večno devištvo, Marija je brez madeža izvirnega greha in da je Marija bila s telesom vzeta v nebeško blaženost (Ukmar 1969, 21). Mariologi te štiri verske resnice pojasnjujejo s Svetim pismom. Svetopisemske knjige nudijo podatke, na podlagi katerih mariologi sklepajo, da je »Marija božja mati, rodila je namreč Jezusa, ki je bog in človek, ima božjo in človeško naravo, je učlovečeni bog«. Boga drugače ne more roditi nobena ženska. Marija naj bi sina po pričevanju Svetega pisma spočela s Svetim duhom, zanosila naj bi torej nenaravno, brez moškega, zaradi česar naj bi po porodu ostala devica (Ukmar 1969, 22). Ob tem je problematična asociacija Marije kot matere in obenem »device«. Svetopisemski strokovnjaki to razlagajo z dogmo o deviškem spočetju Jezusa tj. brez spolnega akta z moškim oz. z božjo pomočjo. Po katoliškem verovanju je Devica Marija edina, ki je zanosila brez greha, vsi ostali pa so od spočetja dalje omadeževani z grehom, vse dokler jih greha ne očisti zakrament Svetega krsta. Marija po nauku Katoliške cerkve ni nikoli imela spolnega odnosa z moškim, Jezus Kristus pa je bil njen edini otrok (Ukmar 1969, 54–63). Ti pogledi na Devico Marijo oziroma tozadevne dogme so predmet in rezultat doktrinarnih sporov. Prepričanje o brezmadežnem spočetju je bilo v vzhodnih deželah razširjeno že od petega stoletja dalje, v zahodnih deželah pa od desetega stoletja, dogma o Marijinem brezmadežnem spočetju pa je bila razglašena v času papeževanja Pija IX., ki je 8. decembra 1854 v okrožnici razglasil Marijino brezmadežno spočetje (glej Glavan 2012).

Glede opisovanja Device Marije v svetopisemskih knjigah obstaja nekaj zanimivih dejstev. Prvo je, da obstaja zelo malo podatkov o Marijinem življenju, njeni mladosti, ter njeni družini in času, preden naj bi bila izbrana za »božjo mati«. Obstajalo naj bi kar nekaj "skritih evangelijev" in drugih tovrstnih spisov, ki opisujejo Marijino mladost in družino. Cerkev teh zapisov nikoli ni upoštevala in priznavala kot pristne (Ukmar 1969, 21–27).

Zanimivo je tudi to, da kljub pričanju, da je Devica Marija Jezusova mati, svetopisemske knjige ne poročajo o tem, da bi Jezus Devico Marijo klical mati. Iz teh zapisov je mogoče zaslediti, da Jezus Devico Marijo nagovarja z »žena«, zaradi česar imajo svetopisemski strokovnjaki težave pri razumevanju Svetega pisma (Ukmar 1969, 27).

Če za ostale verske resnice poleg svetopisemskih zapisov obstajajo tudi zgodovinski dokazi o ustnem izročilu, pa za četrto versko resnico, o Marijinem vnebovzetju, obstajajo zgolj teološki dokazi. O tem kdaj, kje in kako je Devica Marija v svojem povečanem telesu odšla z Zemlje v nebesa ne priča nihče (Ukmar 1969, 91–100).

Na tej točki je treba omeniti tudi, da svetopisemski racionalisti zavračajo oziroma ne priznavajo v Svetem pismu ničesar nadnaravnega, le kar je človeškemu razumu sprejemljivo in se lahko zgodi po običajnem fizičnem redu (Ukmar 1969, 57). To pa pripelje do vprašanja o obstoju nadnaravnega, o obstoju magije.

Sociolog Carroll je najpogostejšo literaturo o Devici Mariji razdelil v dve kategoriji. Prva kategorija zajema številne študije o vplivih kulta Device Marije na obstoječe tradicije, druga kategorija pa zajema študije, ki bi jim lahko rekli funkcionalistične študije. Funkcionalistične študije se od prvih študij razlikujejo v določenih pogledih, vse pa poudarjajo vpliv kulta Device Marije na spodbujanje kulturne integracije in vzdrževanje obstoječega družbenega reda. Kult Device Marije naj bi krepil tradicijo patriarhalne ureditve v Evropi. Domnevna prikazovanja Device Marije imajo pomembno funkcijo, in sicer, da krepijo tradicionalna katoliška prepričanja in verovanja, ki so na nek način ogrožena (Carroll 1983, 205–206).

4 MARIJINA PRIKAZOVANJA

Prikazovanja oziroma videnja Device Marije beležimo od četrtega stoletja. Od takrat dalje se je do danes zvrstilo na tisoče takšnih videnj. Veliko gradiva, ki priča o prikazovanjih Device Marije, se je skozi zgodovino izgubilo, ali pa vemo le to, da naj bi se videnja zgodila, podatkov o okoliščinah dogodka pa je zelo malo. Zbiranje in analiziranje podatkov o vseh ali skoraj vseh Marijinih prikazovanjih je seveda nemogoče. Kljub temu pa obstajajo zapisi in zbirke, ki opisujejo relativno veliko število prikazovanj, tako tistih, ki jih Cerkev priznava, kot tistih, ki jih ne, in ozadje oziroma okoliščine vpletenih v prikazovanjih (Carroll 1983, 208).

Od prvih prikazovanj Device Marije do danes se število videnj ocenjuje na preko 21.000. Več milijonov ljudi se je do danes odločilo za obisk katerega izmed dobro znanih romarskih središč, znanih po tem, da se v njih dogajajo "čudeži" in videnja. Med znana evropska središča spadajo francoski Lurd, portugalska Fatima in tudi hrvaško Medžugorje. Iz teh krajev se poroča o številnih videnjih in ozdravitvah. Ljudje te ozdravitve enačijo s "čudežom". Med leti 1928 in 1975 se je poročalo o več kot 200 prikazovanjih in videnjih Device Marije iz različnih krajev Irske, Belgije, Italije, Kanade, Združenih držav Amerike itn. (Horsfall 2000, 376). To relativno veliko število videnj ni posledica spodbujanja videnj Cerkve. Ravno nasprotno, Cerkev je do prikazovanj Device Marije precej zadržana. Od več kot tisoč videnj je Cerkev priznala oz. potrdila relativno majhno število prikazovanj Device Marije. Cerkev videnje prizna kot avtentično, kadar meni, da ne gre za osebno ali politično agendo (vsebino) videnja, če ne vsebuje komercialne vsebine in če se sklada s tradicionalnim verovanjem. Videnje ne sme povzročiti delitve v Cerkvi. Od videnj se pričakuje, da bodo obnovila življenje v skupnosti ter spodbudila ponovno oživitev vere, zaradi česar bo vera močnejša. Preden Cerkev prizna avtentičnost prikazovanj in kraja prikazovanj, lokalni škof ali imenovana komisija preuči razmere (Horsfall 2000, 376–378). Cerkev od vernikove ne zahteva, da verujejo v videnja. Pri tem pa je pomembno dejstvo, da nepriznana prikazovanja in videnja Device Marije kljub temu vzbudijo veliko pozornost in okrepijo vero. Verniki v "svete" kraje romajo predvsem zato, da bi "čudež" doživeli sami (Carroll 1985). Prikazovanja v krajih Lurd in Fatima so priznana kot avtentična, prikazovanj v Medžugorju in drugod pa do sedaj Cerkev ni niti potrdila niti zavrnila. Večstoletno Marijino čaščenje, ki se je pojavilo konec petega stoletja in vrhunec doseglo v 11. stoletju, se je v 19. in 20. stoletju močno okrepilo zaradi domnevnih Marijinih prikazovanj, ki so svoj višek dosegla

ravno v Lurdu (1858) in Fatimi (1917). Ta videnja se v teh krajih še vedno dogajajo. V Medžugorju so se prikazovanja Device Marije začela od leta 1981 dalje. Prikazovanja oziroma videnja, in drugi nadnaravni pojavi so torej skozi stoletja postajali vse številčnejši (ibid.).

4.1 DOMNEVNA PRIKAZOVANJA MARIJE V MEDŽUGORJU

Domnevna prikazovanja Device Marije, ki naj bi se prikazala šestim otrokom, starim od 10 do 17 let, naj bi se začela leta 24. junija 1981, in sicer na god Janeza Krstnika, ki velja za predhodnika Jezusa Kristusa. O videnju Device Marije sta najprej pričali dve deklici, Mirjana Dragičević in Ivanka Ivanković, kasneje pa še Jakov Colo, Vicka Ivanković, Marija Pavlović in Ivan Dragičević. Ti otroci so bili Cerkvi več let nenavadno vdani, saj so molitvi v cerkvi namenili dve do šest ur na dan, večkrat tedensko. Devica Marija naj bi jim prinašala sporočila. Po pričanjih otrok naj bi Devica Marija govorila v čisti hrvaščini. Otrokom se je predstavila kot "Kraljica Miru" in jih nagovarjala z "Moji otroci". Od leta 1981 se je zvrstilo na tisoče "nebeških" sporočil, ki so jih otroci prenašali svetu. Do marca 1984 so sporočila prihajala čisto vsak dan, potem pa so se prenehala pojavljati. Sporočila prikazovanj Device Marije imajo apokaliptične vsebine in informacije o prihodnjih dogodkih, namenjene celotnemu človeštvu. Jezikovno in vsebinsko so sporočila pusta. Poudarek je predvsem na pozivanju ljudi k molitvi, miru, postu, pokori in oznanjanju videnj. Vsebine sporočil so že nekaj časa dostopne tudi na spletu (Horsfall 2000, 376).

5 DRUŽBENE RAZMERE, V KATERIH SE POJAVLJAJO ZATRJEVANJA O PRIKAZOVANJIH MARIJE IN ZNANSTVENE INTERPRETACIJE PRIKAZOVANJ

Eden pomembnejših raziskovalcev prikazovanj v 19. stoletju je bil irski nadškof in profesor teologije iz Dublina, William J. Walsh, ki je analiziral prikazovanja Device Marije med leti 1100 in 1896. Sociolog Michael P. Carroll se je pri pisanju članka z naslovom Prikazovanja Device Marije: vpliv družinske strukture, v katerem se je osredotočal na en vidik Marijinega kulta, in sicer na prikazovanja Device Marije, naslanjal na štiri poglavja dolgo zbirko iz leta 1906. Carroll poudarja, da so prikazovanja Device Marije nekaj neobičajnega in nenavadnega. Z njegovo študijo je želel predvsem dokazati, da nam preučevanje prikazovanj Device Marije lahko pomaga

razumeti socialne in psihološke procese, ki se dogajajo v številnih družbah in se nanašajo na religijo. Poskušal je razložiti zakaj nekateri posamezniki videnja doživijo, drugi pa ne (Carroll 1983, 207–208).

Carroll je v svoji raziskavi preučil petdeset Walshovih razprav (1906) o primerih prikazovanj Device Marije od osemdesetih, ki jih je izbral na podlagi različnih kriterijev, in sicer: videc je bil ob videnju v budnem stanju, videc je tako slišal kot videl Devico Marijo, podoba Device Marije, ki jo je videc videl ni bila fizični objekt, kot je npr. kipec Device Marije. Eden izmed kriterijev, po katerem se je Carroll ravnal med izbiranjem primerov prikazovanj Device Marije, je bil, da gre za primarnega vidca oz. osebo, ki je prva poročala o videnju Device Marije (Carroll 1983, 208).

Raziskava petdesetih dobro dokumentiranih opisov prikazovanj Device Marije med leti 1100 in 1896 je pokazala, da se Devica Marija prikazuje tako moškim kot ženskam. Vidci so bili pogosto spolno zreli posamezniki, ki nimajo očitnih spolnih partnerjev oziroma še niso bili spolno aktivni. Med 45 posamezniki, ki so bili zajeti v Carrollovo raziskavo, jih je bilo od tega 40% predstavnikov duhovščine (npr. duhovniki, redovnice, redovniki itn.), 20% neporočenih najstnikov in 18% neporočenih odraslih oseb. Jasno je, da če si pripadnik duhovščine ali neporočen najstnik, ni nujno, da si spolno neaktiven, ne glede na to, v katerem družbenem okolju se nahajaš. Kljub temu je raziskava pokazala, da skoraj 80% vidcev ni imelo spolno aktivnega življenja. Spolno aktivnih vidcev, ki so bili del raziskave, je predstavljal le majhen delež (tj. 4%). Iz tega sledi, da naj bi bila prikazovanja Device Marije odraz potlačene seksualnosti. Predvidevanja, da potlačena seksualnost vodi v haluciniranje, je izpostavil utemeljitelj psihoanalize, Sigmund Freud. Na podlagi Freudove teorije lahko trdimo, da so prikazovanja Device Marije posledica potlačenih spolnih impulzov. Ti potlačeni spolni impulzi ponovno aktivirajo potlačene infantilne impulze in določajo vsebino prikazovanj. Na družbeno spoštovan način vidci izživijo potlačeno ojdipalno željo. Vidci z videnjem in čaščenjem Device Marije svojo intenzivno infantilno željo po materi izživijo na drugačen način, vidkinje pa imajo s tovrstnimi videnji in čaščenji možnost izživljanja svoje infantilne želje po očetu in možnost identifikacije z Devico Marijo, ki je po katoliški pripovedi (božjega) sina spočela z Vsemogočnim očetom (Carroll 1983).

Zdi se, da se Devica Marija pogosto prikazuje tudi socialno ogroženim osebam, zlasti revnim in mladim. Na podlagi ugotovitev nekaterih freudovskih znanstvenikov lahko trdimo, da so videnja in halucinacije posledica potlačene, nezavedne želje iz otroštva. Vendar pa Freudova teorija ne zadostuje za razlago celotnega dogodka, saj ne pojasni razlogov za ekstremno vdanost otrok, kot so npr. 10-letniki iz Medžugorja in Fatime, ki so običajno namesto igre izbrali večurno molitev (Horsfall 2000, 377–78).

Nekateri menijo, da naj bi na videnja vplivala tudi obdobja kulturnih kriz. Prikazovanja Device Marije sovpadajo z vojnami ali drugimi družbenimi problemi. Tovrstne interpretacije zajemajo tudi t.i. apokaliptična videnja. Nekateri trdijo, da so videnja posledica manjkajočega ženskega vidika duhovnosti v Cerkvi, spet drugi iščejo razloge in razlage za pojavitve Device Marije drugje (Horsfall 2000, 378).

Sociolog Carroll je pri raziskavi veliko pozornosti glede prikazovanja Device Marije namenil tudi vprašanju, zakaj se Devica Marija prikazuje točno določenim osebam, ostalim pa ne. Literatura, ki zajema prikazovanja Marije in je precej skopa, se deli v tri kategorije. V prvo sodijo študije, ki so v večini primerov delo katoliških avtorjev, ki se ukvarjajo predvsem z razlikovanjem pristnih in nepristnih videnj Device Marije, druga kategorija zajema literaturo, ki se ukvarja z razlago pogostosti in priljubljenosti Marijinega kulta, ki se pojavlja v videnjih kot odgovor na prevladujoče družbene skrbi, v tretjo kategorijo pa spada literatura, ki se v prvi vrsti ukvarja s psihološkimi procesi, ki so posledica videnj (Carroll 1985).

Carroll je v eni izmed svojih študij o videnjih Device Marije uporabil psihološki in psihiatrični pristop, ki temelji na poskusu povezave vsebine videnja z določenim dogodkom ali osebo iz vidčevega vsakdanjega življenja. Če so možnosti, da so prikazovanja Device Marije dejanski primeri božje intervencije, izključene, potem je videc zagotovo doživel halucinacijo ali iluzijo. Razlika med halucinacijo in iluzijo je, da pri iluziji lahko dražljaj, ki ustreza vidčevi percepciji zazna tudi tretja oseba. Iluzija je napačno razumevanje, tega kar vidimo z "normalnimi očmi" (Carroll 1985).

Pomembno je torej razlikovanje med halucinacijami in iluzijami, saj je možno, da so nekatera prikazovanja Device Marije iluzije in ne halucinacije. V več primerih prikazovanj vidci oziroma udeleženci poročajo, da niso videli podobe Device Marije, temveč nekakšno luč ali svetlobo. V

teh primerih je videnje sprožil nekakšen fizični dražljaj, zato ta prikazovanja uvrščamo med iluzije in ne halucinacije. Prisotnost nekega fizičnega dražljaja odgovarja na vprašanje, zakaj je veliko vidcev prikazano podobo Device Marije samo videlo, ne pa tudi slišalo. Posamezniki, ki so prikazovanje Device Marije doživeli kot halucinacijo, niso nujno duševno bolni. Halucinacije pogosto doživljajo nepsihotični posamezniki. Pri halucinacijah, ki so se določenim posameznikom zgodila v Lurdu, Fatimi, Medžugorju in drugod, se postavlja vprašanje, zakaj so ti posamezniki halucinirali podobo Device Marije. Pri tem je seveda pomemben podatek, da so vidci videno podobo prepoznali kot podobo Device Marije po pogovoru z drugimi ljudmi, med katerimi so bili tudi pripadniki duhovščine. Kaj so v resnici videli, ostaja pomembno vprašanje. Sociolog Carroll predpostavlja, da številni vidci, ki so priča prikazovanja Device Marije, halucinirajo. Carroll je v raziskavah ugotovil, da bi dopustitev možnosti, da je glavni razlog posameznikovega mišljenja in obnašanja "božja intervencija", pomenila izstop iz okvirjev znanstvene analize. Če izključimo možnost "božje intervencije", gre pri prikazovanjih, znanstveno gledano, najverjetneje za halucinacije, ki pa so predmet študij psihologov in psihiatrov (Carroll 1985).

Prikazovanj ne moremo preprosto označiti kot halucinacije. Najpomembnejši je odgovor na vprašanje, zakaj se je določena halucinacija zgodila v točno določenem času in točno določeni osebi. Carroll je v svoji raziskavi poskušal upoštevati značilnosti posameznega videnja, na podlagi katerih je ugotovil, da so prikazovanja potešitev nezavednih želja vidcev (Carroll 1985).

Avtorica Rachel Sarah Bobbitt v delu *Applying movement succes models to marian apparition movements* predstavi poglede in interpretacijo Starkove teorije verskih razodetij, ki je ena redkih teorij, ki stremi k razumevanju razvoja razodetij. Poudarja drugačno dimenzijo, v kateri imajo vsi vpleteni, od ustanoviteljev do privržencev, v razodetju ključno vlogo. V specifičnem kontekstu razvoj razodetij sovpada z razvojem verske kulture. Ta teorija nam omogoča, da razumemo, kako prikazovanja napredujejo, pri čemer nam omogoča tudi vpogled v razvoj verskih gibanj. Bobbittova (2008) v dvanajstih točkah predstavi okoliščine videnj.

1. Razodetja se običajno pojavljajo, kjer: a) obstaja podpora kulture; b) ima oseba, ki doživi razodetje, neposreden stik z osebo, ki trdi, da je že doživela razodetje.
2. Mnogi običajni, mundani psihični pojavi so lahko doživeti kot stiki z božanskim.

3. Večina dogodkov, pojavov, ki vključujejo domneven stik z božanskim, zgolj potrjujejo versko tradicijo.
4. Nekateri posamezniki imajo sposobnost doseganja razodetij bodisi, zaradi posebne senzitivnosti ob dejanskih komunikacijah ali zaradi nenavadne kreativnosti.
5. Nova (heretična) razodetja se bodo najverjetneje pojavila pri osebah, ki so bolj nagnjena k dvomu o obstoju Boga in čutijo določene manke v običajni veri.
6. Možnost, da posameznik v običajni veri vidi pomanjkljivosti, se večja oziroma narašča z obdobji družbene krize.
7. V obdobjih družbene krize se poveča število oseb, ki trdijo, da so doživeli razodetje. Poveča se tudi število oseb, ki so trditev, da je nekdo doživel razodetje, pripravljeni sprejeti.
8. Posameznikovo prepričanje o razodetju in samozavest se okrepi sorazmerno s tem, kako to razodetje drugi ljudje razumejo in ga sprejmejo kot razodetje.
9. Vidčeva sposobnost, da druge prepriča, da verjamejo v njegovo razodetje je odvisna od stopnje spoštovanja, ki jo videc uživa v družbi.
10. Večja kot je podpora, ki jo videc prejme od okolice, večje je število njegovih naslednjih razodetij.
11. Večja kot je pridobljena podpora in več kot je doživetih razodetij, bolj heretična in božanska postanejo naslednja razodetja.
12. Verska gibanja, ki svoj obstoj uspešno utemeljujejo na podlagi razodetij, bodo skušala preprečiti ali okrniti nova heretična razodetja.

Primer Medžugorja in uspešnost medžugorskih prikazovanj je mogoče pojasniti z zgoraj navedenimi dejavniki, ki jih je Bobbittova izpostavila iz Starkove teorije. Zelo pomembna je druga točka, ko je nek običajen psihični pojav doživet kot razodetje oziroma videnje. Tudi prikazovanja v Medžugorju so se zgodila izven cerkvenih meja, ob vsakodnevnih opravilih. Vidci so poročali, da so bili v času, ko se jim je prikazala Devica Marija, na hribu, travniku, doma ali na igrišču. Videnje so doživeli med igro, med sprehodi ali ob kateri drugi aktivnosti. V medžugorskem primeru veljajo tudi naštetih dejavniki sprejetja in širitve pojava. Informacija o prvih prikazovanjih Device Marije se je razširila zelo hitro. V nekaj urah je cela vas izvedela za dogodek, novica pa se je hitro razširila tudi v bližnje zaselke. Potem, ko so vidci svojo izkušnjo delili z ostalimi, se je obisk kraja močno povečal. Medžugorje je nekaj mesecev po prvih

videnjih obiskalo več tisoč ljudi. Zaradi večje podpore in sprejetosti, ki so jo vidci dobili od okolice, so videnja postala pogostejša. Vidci so Marijina sporočila prejeli vsak dan in jih prenašali ljudstvu.

6 NAPETOST MED CERKVENIM POGLEDOM NA PRIKAZOVANJE MARIJE V MEDŽUGORJU, IN POGLEDOM, KI GA UVELJAVLJA LJUDSKA RELIGIJA

Februarja leta 1978, v času papeževanja Pavla VI. je izšel dokument kongregacije za doktrino vere, ki se ga uporablja kot podlago pri ugotavljanju in presojanju videnj (prikazovanj). Omenjeni dokument se uporablja za razlikovanje med videnji, pri katerih je nadnaravnost potrjena (*constat de supernaturalitate*), in videnji, pri katerih nadnaravnost ni potrjena (*nonconstat de supernaturalitate*) (Smrke 2015).

Prikazovanja Marije v Medžugorju Katoliška cerkev še ne priznava kot avtentična, kraj zato ni razglašen za svetega. Zadeva je namreč bolj zapletena, kot deluje na prvi pogled. Kot že rečeno, so se v Medžugorju domnevna prikazovanja Device Marije začela leta 1981. Od takrat so o avtentičnosti prikazovanj Device Marije potekale številne razprave. Škofje so deset let po prvem prikazovanju, tj. aprila 1991, z zadarsko deklaracijo prvič izrazili nezaupanje frančiškanom in njihovem delovanju v Medžugorju. Takratna škofovska konferenca Jugoslavije je objavila sporočilo, v katerem so povedali, da so rezultati analize, ki jo je opravila komisija, nezadostni za potrditev nadnaravnosti dogodkov (Vodovnik 2013). Med člani komisije je bil tudi krajevni škof, ki je vodil postopek presoje. Takratni mostarsko-duvanjski škof, Pavao Žanić, je videnja zavrnil in vidcem pokazal svojo nenaklonjenost (Smrke 2015). Člani komisije so po zavrnitvi videnj zaradi pomanjkanj dokazov o nadnaravnosti napovedali nadaljnje obravnave teh dogodkov. Poleg Cerkve se je od pojava distancirala tudi takratna komunistična oblast Bosne in Hercegovine, ki je prepoznala koristi v razvoju verskega turizma (Vodovnik 2013).

Škofa Žanića je nasledil današnji škof, Ratko Perić, ki je do prikazovanj Device Marije še bolj kritičen, kot njegov predhodnik. Perić pravi, da naj verniki prikazovanj Device Marije, ki jih Cerkev ne priznava kot avtentične, ne obravnavajo kot verodostojne. Do videnj Device Marije v Medžugorju je zelo kritičen, saj meni, da so videnja dokazano nepristna (*constat de*

nonsupernaturalitate), česar dokument kongregacije vere, objavljen v času papeževanja Pavla VI., sploh ne vsebuje (Smrke 2015).

Dejstva, da sta bila škofa Žanić in Perić v sporu s frančiškani, med katerimi jih je bilo pet, ki so bili vidcem domnevnih prikazovanj nekakšni mentorji, ne smemo zanemariti. Ti frančiškani so bili Tomislav Vlašić, Jozo Zovko, Slavko Barbarić, Ivica Vego in Ivan Prusina. Konflikt med prej omenjenimi frančiškani in obema škofoma se ni začel z videnji, ampak izhaja že iz preteklosti. Frančiškani so skozi čas izgubljali moč in vpliv, hkrati pa tudi posesti, ki so jih nekoč pridobili. Z njihovo izgubo se je okoristila škofovska duhovščina. Še večji razdor med škofovsko duhovščino in frančiškanskimi redovi je prinesel vatikanski dekret o razdelitvi župnij leta 1975, ki so mu frančiškani nasprotovali in ga celo niso sprejeli v celoti. To je seveda zelo pomembno za razumevanje nasprotujočih si stališč o domnevnih prikazovanjih Device Marije v Medžugorju, ki so se začela 6 let kasneje (tj. leta 1981). K sporom je prispevalo neupoštevanje discipline frančiškana Tomislava Vlašića. Vlašić se je zapletel v seksualni škandal z redovnico sestro Rufino, s katero je spočel otroka. Da bi zadevo prikril, je Vlašić redovnico prepričal, da je šla roditi v Nemčijo, vendar se je to kljub temu razvedelo in sledile so sankcije (Smrke 2015).

Ni pa bil Vlašić edini, ki je prekršil disciplino. Tudi ostali štirje frančiškani so iz Vatikana prejeli disciplinsko kazen za različne prekrške. Najbolj zanimivo je to, da se je ravno v tistem času vidcem prikazala Devica Marija s sporočilom, da je prišlo do pomote in da kazen ni potrebna. Marijina sporočila so bila izrečena v tekoči hrvaščini in zelo nazorna. Leta 1981 je Devica Marija v dveh sporočilih Zovka razglasila za svetnika, Vego pa za dobrotnika. Leto kasneje je Devica Marija prinesla sporočilo o Vegovi in Prusinovi nedolžnosti. Leta 1985 je Marija vidcem sporočila, da naj Barbarić ne odide, saj mu je bila odrejena kazen, naj zapusti župnijo. Devica Marija je poleg sporočil v bran frančiškanom predala tudi sporočilo, v katerem je škofa Perića razglasila za poslanca satanskih sil, zaradi česar se je Perićevo prepričanje o nepristnosti prikazovanj Device Marije še bolj utrdilo, celo več, prepričan je bil, da prikazovanja Device Marije organizirajo frančiškani (Smrke 2015).

Zadarska deklaracija iz leta 1991 je podala sklep o pomanjkanju dokazov o nadnaravnosti pojava in napovedala nadaljnjo obravnavo. Od takrat je Medžugorje postajal vse bolj obiskan kraj, kar je spodbudilo razvoj na več različnih področjih. Čeprav Cerkev prikazovanj Device Marije ne priznava kot verodostojne, Vatikan vseeno romanja podpira duhovno, saj naj bi ljudje romali

zaradi poglobljanja vere, molitve in spovedi, pri čemer prikazovanja niso pomembna. Vsa romanja v Medžugorje pa so kljub temu le zasebnega značaja.

Po razpadu Jugoslavije in s tem tudi škofovske konference Jugoslavije, se je leta 2010 na predlog takratnega papeža Benedikta XVI. Vatikan odločil za sestavo nove komisije vatikanske kongregacije za doktrino vere. Novo komisijo sestavlja 17 članov, med katerimi je tudi šest kardinalov ter sarajevski nadškof Vinko Puljić in zagrebški nadškof Josip Bozanić. Komisija se je sestala več kot desetkrat. Pri raziskovanju sodelujejo tudi ljudje iz drugih strok: pravniki, teologi, mariologi, psihologi in drugi znanstveni strokovnjaki. Delo komisije ni bilo nikoli na očeh javnosti, zato vprašanje o priznanju medžugorskega pojava ostaja odprto (Vodovnik 2013). Sedanji papež Frančišek, ki svojo funkcijo opravlja od leta 2013, je s svojimi izjavami že večkrat nakazal, da gre v primeru medžugorskih prikazovanj Device Marije za neresnične dogodke in da kraj ne bo razglašen za svetega. Vendar popolne zavrnitve, kljub papeževim izjavam, kot je npr: *»Marija ni poštar, ki vsak dan ob 16. uri prinaša sporočila«*, ki se nanaša na prikazovanja Device Marije v Medžugorju, ne bo (Vodovnik 2015). Papež Frančišek se je s temi besedami skliceval na sporočila, ki naj bi jih vidci prejeli od Device Marije. Vsebina sporočil, ki so jih vidci prejeli od Device Marije, so objavljeni celo na spletni strani.

Celotno ozadje in težavna zgodovina prikazovanj Device Marije sta prikaz odnosa med cerkveno in ljudsko religijo. V vseh družbenih prostorih in univerzalnih religijah se cerkvena in ljudska religioznost med seboj prepletata. Iz primera Medžugorja je možno razbrati napetosti med ljudsko in cerkveno religijo. Cerkevna religioznost je do nadnaravnih pojavov (prikazovanj Device Marije) zadržana, stroga v zvezi s presojanjem o verodostojnosti in nasprotna »napačnim učiteljem« oz. tistim, ki ogrožajo sistem pobožnosti in stabilnosti ljudstva. Za razumevanje nasprotnih pogledov na domnevna prikazovanja Marije je zelo pomembno dejstvo, da ne gre le za napetost med cerkveno in ljudsko religijo, ampak so v konflikt vpleteni trije akterji. Poleg napetosti in nasprotnih pogledov med cerkveno in ljudsko religijo, gre tudi za konflikt in rivalstvo med škofovsko duhovščino in redovnimi duhovniki (frančiškani). Frančiškani niso del ljudske religije, vendar jo v primeru Medžugorja z mentorstvom vidcem in neupoštevanjem nareka uradne cerkve celo spodbujajo. Zadržanost in strogo presojanje prikazovanj Device Marije v Medžugorju traja že od leta 1981. Ljudska religioznost se opira na versko tradicijo in pogosto ne upošteva nareka Cerkevne, nareku Cerkevne celo nasprotuje in se mu postavlja po robu.

Iz romanj lahko razberemo kolektivni vzorec vedenja, ki je značilen tudi za ljudsko religioznost, tudi v primeru Medžugorja.

7 ROMANJE IN VERSKI TURIZEM

Romanje, nekateri ga imenujejo tudi božjepotništvo, je potovanje k določenemu svetišču oz. v sveti kraj, ki ga posameznik opravi sam ali v skupini, da bi izrazil svojo vero. Obstaja več oblik romanja, ki jih je mogoče zaslediti v vseh verstvih (Petrič 1995). Pri romanju ima velik pomen akseza (tj. način življenja, ki ljudi uči krepostnosti, pokore, posta, potrpljenja itn.), ki predstavlja pomembno komponento v številnih verah. V preteklosti je romanje predstavljalo fizični napor, odrekanje, slabe pogoje in mnoge nevšečnosti, s katerimi so se morali soočiti romarji na poti do zelenega cilja. S to osebno preizkušnjo in trpljenjem so romarji izražali versko spoštovanje in se na ta način »srečali z Bogom« (Vukonić 1990, 137–141).

Razlogi za romanje vernikov so lahko zelo različni. V veliki meri gre za osebne razloge. Razlog je lahko želja po zahvali Bogu, prošnja za božjo pomoč, izpolnitev zaobljube, kesanje itn. Ravno zaradi teh soočenj romarjev z verskimi objekti in rituali je romanje drugačno od klasičnega potovanja (Coleman 1995, 6). Skozi leta je romanje izgubljalo svoj prvoten tradicionalni pomen in se tako močno približalo verskemu turizmu.

Duvnjak in ostali (2011, 427) navajajo, da se verski turizem običajno pojavlja v treh oblikah:

1. kot romanje (skupinski ali individualni obisk svetega kraja);
2. kot množični shodi v času pomembnih verskih datumov in obletnic;
3. kot ogled in obisk pomembnih verskih krajev in objektov v okviru turistične poti.

Med sociologi je moč zaslediti več razprav, ki trdijo, da se romanje in turizem med seboj razlikujeta. Veliko sociologov meni, da je pri definiranju, za kakšen način potovanja gre, pomemben predvsem posameznikov namen oziroma osnovni razlog za potovanje. Če ima potovanje versko ozadje, ga ne moremo označiti zgolj kot turistično. Mnogi sociologi se strinjajo, da je danes po vsem svetu najbolj razširjena kombinacija romanja in turizma. Obstajajo številne versko-turistične destinacije, ki vključujejo turistični način obiskovanja, hkrati pa vsebujejo tudi religiozni vidik, kar je za posameznike, ki se odločijo za takšno potovanje,

pomembno. Na razvoj verskega turizma je vplivala predvsem intenzivnost romanj. Zaradi množičnih romanj so se pojavile težave z nastanitvami, prehrano in zdravstveno oskrbo. Pojavile so se tudi težave zaradi slabe prometne infrastrukture, vse to pa je privedlo do izboljšav, razvoja in oblikovanju širše ponudbe. Potrošnja in zabava sta tisto, kar kaže na verski turizem.

S tem se strinja tudi hrvaški sociolog, Neven Duvnjak, ki pravi, da je današnji svet mobilen in kot še nikoli prej spremenljiv in ustvarjalen, zaradi česar se je tradicionalno romanje preoblikovalo v sodoben verski turizem. Duvnjak primerja potujoče vernike in sodobne turiste. Pravi, da tako kot verniki želijo priti v stik s svetimi kraji, tako na podoben način sodobni turisti želijo priti v stik z drugimi kulturami, jeziki, običaji, pokrajinami, podnebji, okusi itn. Vse religije so pustile sledi v obliki svetih predmetov in objektov, ki so kulturna in umetniška dediščina, kar dopolnjuje znanje o zgodovini človeštva. Verske vsebine v verskih objektih (cerkve, džamije, templji) so dejavniki turistične ponudbe, pri čemer verski turisti primarno zadovoljujejo duhovne potrebe, hkrati pa lahko zadovoljijo tudi ostale (npr. kulturne in umetniške potrebe). Izhodišče je potreba po odkrivanju novega, neznanega, s čimer ljudje zadovoljijo svojo neprestano željo po spoznavanju neznanega. Verski turizem in ostale vrste turizma imajo en skupni element – potrošnjo. Pri vseh vrstah turizma nastanejo stroški zaradi prevoza, nastanitve, prehranjevanja, nakupovanja spominkov itn. Verski turizem se od ostalih vrst turizma razlikuje po dveh pomembnih lastnostih, in sicer verskemu motivu za potovanje in verski vsebini, ki jo nudi destinacija (Duvnjak in drugi 2011, 426–428).

Zgodovinsko gledano je verski turizem največji porast doživel po drugi svetovni vojni, ko se je začel krepiti in se usklajevati z globalnim turizmom. Skozi zgodovino so tako mnoge destinacije, kamor je usmerjen verski turizem, postale središča verskih, gospodarskih in kulturnih dogodkov (Duvnjak in drugi 2011, 427).

8 KRŠČANSKO ROMARSKO SREDIŠČE V MEDŽUGORJU

Medžugorje je ena izmed vasi v zahodni Bosni in Hercegovini, ki se razprostira na nadmorski višini 200 metrov. Vas je del občine Čitluk. Je največji zaselek izmed petih, ki sestavljajo župnijo. Ime Medžugorje izhaja iz časa Slovanov in pomeni kraj oziroma naselje "med gorami". Natančneje gre za gori Crnica, kjer se je Devica Marija sprva začela prikazovati, in Šipovac

(Šipkov hrib), ki ga od leta 1993 imenujejo Križevac, saj so v omenjenem letu na vrhu hriba postavili betonski križ.

Medžugorsko župnijo so ustanovili leta 1892. Njen zavetnik in zaščitnik romarjev je sv. Jakob starejši. Leta 1897 so v župniji dogradili staro cerkev sv. Jakoba. Cerkev se je zaradi slabih temeljev začela rušiti, zato so po koncu 1. svetovne vojne začeli načrtovati izgradnjo nove cerkve, ki je bila dokončno zgrajena in posvečena 19. januarja 1969. Sredstva za gradnjo cerkve so zbrali domačini. O tem, da je med vaščani obstajal tekmovalni duh v zvezi z velikostjo prispevkov, govori tudi anekdota. Vnema in tekmovalnost vaščanov je prispevala k nastanku mogočnega svetišča, ki je bilo za takratne potrebe sicer preveliko, vendar pa se je kasneje, ko je Medžugorje postalo romarsko središče, izkazalo za primerno oz. koristno.

Prvo videnje Device Marije, ki mu je kasneje sledilo še vrsto drugih, naj bi se zgodilo 24. junija leta 1881, na praznik sv. Janeza Krstnika. Ker se je novica o prikazovanjih Device Marije razširila daleč naokoli, Medžugorje danes velja za eno pomembnejših romarskih središč (Erceg 2013).

8.1 KRAJ PRIKAZOVANJA KOT ROMARSKO, TURISTIČNO IN GOSPODARSKO SREDIŠČE

Podoba Medžugorja, nekoč enega najrevnejših bosansko-hercegovskih krajev, je vsekakor zelo dober primer hitrega razvoja. Kraj je v letih od začetka domnevnih prikazovanj Device Marije doživel veliko preobrazbo. Iz običajnega, revnega kraja je Medžugorje postalo znano romarsko, turistično in gospodarsko središče. Z vse večjimi romarskimi tokovi se je sorazmerno povečeval tudi gospodarski interes. Prebivalci Medžugorja so v naraščanju števila obiskov videli priložnost za zaslužek in jo s pridom izkoristili. Z ekonomskega vidika je glavna značilnost turista, da v času potovanja postane potrošnik. Večji obisk pomeni izboljšanje gospodarskega stanja kraja in regije, tako je tudi v Medžugorju.

Podobo Medžugorja sestavljajo številne večnadstropne hiše, v katerih so turistični apartmaji, veliko število trgovin in stojnic, ki ponujajo cerkvene spominke. Ponudba je velika. Kupiti je mogoče najrazličnejše slike, podobice, sveče, obeske, majice, hlače, rute, očala, koledarje, kipce, knjige, molitvenike in še bi lahko naštevali. Pri izdelkih gre bolj ali manj za cenene (»kitajske«)

izdelke, vsem pa je skupno to, da so označeni s podobo Medžugorja ali da vsebujejo napis Medžugorje. Skoraj vsak obiskovalec kupi vsaj kakšen spominek oziroma izdelek, ki ni ravno poceni.

Velik del turistične ponudbe predstavljajo tudi številne restavracije in zasebni hoteli s sodobno ponudbo. Spremembe in razvoj prinašajo dobiček, vendar pa je razvoj prinesel s seboj tudi delo na črno, kar je zelo zaskrbljujoče. Zaslužek se steka le k zasebnikom, kar je lepo razvidno iz slabih, luknjastih cest in slabe infrastrukture v kraju. Ker prodaja izdelkov in nudenje storitev poteka na črno, se sredstva ne nabirajo v davčni blagajni države, kar pa onemogoča črpanje denarja za razvoj in obnovo cest ter druge infrastrukture (Erceg 2013).

Po besedah mnogih obiskovalcev je mesto iz bosansko-hercegovskega zaselka zraslo v katoliški Las Vegas. V 34 letih, odkar naj bi se v Medžugorskem svetišču prikazovala Devica Marija in se po napovedih vidcev dogajajo "čudeži", je romarsko središče v Bosni in Hercegovini obiskalo že okoli 40 milijonov ljudi. *»Kraj se je razvil v svojevrsten verski zabaviščni park, "verski Las Vegas", poln verskih čustev, želja in upov pa tudi komercialnega kiča, ki je preplaval mesto«* (Vodovnik 2015).

Ambivalentnost v izražanju Vatikana se kaže na več načinov, vsekakor pa igra pomembno vlogo tudi z ekonomskega vidika. To, da Cerkev prikazovanj Device Marije ne prizna kot verodostojne, na drugi strani pa dopušča romanje, ima pomembno ozadje. Najbrž bi konkretna zavrnitev pojava – do danes Cerkev tega ni še storila – pomenila "klofuto" mnogim vernikom. Verjetno si Cerkev ne upa v spopad z verniki, ki bi ga povzročila zavrnitev. Cerkev že dlje časa izgublja svoje pripadnike. Eden izmed pokazateljev izgubljanja moči Cerkve je tudi zaton institucij Cerkve. Pogled na stvarnost sveta in verovanje v nadnaravno sta se spremenila (ljudje verjamejo v magijo, vedeževanje in navedbe horoskopa), pojavljajo se nova religijska gibanja, poleg tega pa je številnim vernikom v vsakdanjem življenju pomembnejša ljudska religioznost. Vse to je v nasprotju z nazori Cerkve, zato mora Cerkev, če želi vernike obdržati ideje, želje in zahteve ljudske množice tolerirati in se jim prilagajati. Drugi pomemben razlog za nejasnost pri izražanju Vatikana o pojavu v Medžugorju je verjetno ta, da bi s konkretno zavrnitvijo "pljuvala v lasten krožnik". Romarji so tisti, ki v Medžugorje prinašajo denar, in verjetno ima od tega finančno korist tudi lokalna cerkev. Z ekonomskega vidika je torej nepriznavanje pojava zelo pomembno, saj z romarji denar ves čas priteka. Ambivalentnost, nedorečenost, kompromisnost je

v luči ugotovljenega, da gre za ekonomsko pomembno dejavnost. Rimokatoliška cerkev preračunava kaj ji škodi in kaj koristi. Neopredeljenost je najbolj "udobna". Vedno, ko se cerkvena religija pogaja z ljudsko religijo, preračunava škodo in koristi od takih ali drugačnih ukrepov. Če je preveč groba in odločna si lahko škoduje, saj se pripadniki ljudske različice katolicizma lahko odvrnejo.

9 ZAKLJUČEK

Religija velja za močno silo v razvoju različnih svetovnih kultur. Ne le v zgodovini, ampak tudi v današnji družbi, je religija še vedno močno vpeta. Družbene spremembe prinašajo spremembe v človekovih dejavnostih, podobno vplivajo tudi na religijo. Družbene spremembe so s seboj prinesle nove načine izražanja religioznosti, ki odražajo stanje navezanosti posameznika ali skupine na religijo. Religija vpliva tako na verujoče kot tudi na tiste, ki ne verujejo. Med vernimi jih veliko veruje in verjame v čudeže, eno izmed teh je tudi prikazovanje Device Marije v Medžugorju, ki je predmet preučevanja pričujoče diplomske naloge.

Zaradi pomembnosti Device Marije v zgodovini krščanstva je nastal kult device Marije. Marijina prikazovanja beležimo od četrtega stoletja. Do danes se jih je po vsem svetu zvrstilo na tisoče. Cerkev je glede teh pojavov precej zadržana in kritična, zato je priznanih relativno malo prikazovanj, med katerimi so tudi prikazovanja Device Marije v Medžugorju, ki jih beležimo od leta 1981, ko je skupina šestih otrok (Mirjana Dragičević, Ivanka Ivanković, Jakov Colo, Vicka Ivanković, Marija Pavlović in Ivan Dragičević) začela javno razglašati Marijina sporočila.

S tem pojavom se ukvarjajo tudi znanstveniki, ki s preučevanjem prikazovanj Device Marije želijo razumeti in razložiti socialne in psihološke procese, povezane z religijo. Raziskave so pokazale, da se Devica Marija prikazuje tako moškim kot ženskam in pogosto spolno zrelim posameznikom, ki niso spolno aktivni. Iz tega sledijo ugotavljanja, da potlačena seksualnost izzove prikazovanja Device Marije. O tem je pisal že utemeljitelj psihoanalize Sigmund Freud. Znan sociolog Michael Carroll je v svojih raziskavah odkril, da gre pri videnjih Device Marije skoraj zagotovo za halucinacije ali iluzije. Z analizo značilnih lastnosti posameznih videnj je ugotovil, da so prikazovanja potešitev vidčevih nezavednih želja. To je prvi izmed socioloških vidikov, ki je bil postavljen kot cilj raziskave.

Drugi sociološki vidik, ki sem ga obravnavala v pričujoči diplomski nalogi v zvezi s pogledom na prikazovanje Device Marije v Medžugorju, so bile razlike oz. napetosti med uradno cerkveno ter ljudsko religijo. Za razumevanje nasprotnih pogledov na domnevna prikazovanja Marije je zelo pomembno dejstvo, da ne gre le za napetost med cerkveno in ljudsko religijo, ampak so v konflikt vpleteni trije akterji. Poleg napetosti in nasprotnih pogledov med cerkveno in ljudsko religijo, gre tudi za konflikt in rivalstvo med škofovsko duhovščino in redovnimi duhovniki

(frančiškani). Frančiškani niso del ljudske religije vendar jo v primeru Medžugorja z mentorstvom vidcem, in neupoštevanjem nareka uradne cerkve celo spodbujajo. Ugotovila sem torej, da napetosti in konflikti med cerkveno in ljudsko religioznostjo izhajajo iz zgodovine. Konflikti med obema religioznostma so posledica nasprotij med škofovsko duhovščino (mostarsko-duvanjska škofa Pavao Žanić in Ratko Perić) in frančiškanskimi redovi (frančiškani Tomislav Vlašić, Jozo Zovko, Slavko Barbarić, Ivica Vego in Ivan Prusina) v Medžugorju. Frančiškani so bili mentorji pri videnjih omenjenim šestim vidcem. Marijina sporočila so frančiškani priredili v svoj prid, saj so izgubljali vpliv, poleg tega pa so bili zaradi neupoštevanja zapovedi Cerkve disciplinirani. Prikazovanj Device Marije Cerkev (Vatikan), po večkratnih presojanjih na podlagi dokumenta kongregacije za doktrino vere, ki se uporablja pri presoji o pristnosti in nadnaravnosti videnj, ne priznava kot avtentična.

Kljub temu, da Vatikan Medžugorja ni razglasil za sveti kraj, se vsako leto v kraj odpravi veliko število romarjev in verskih turistov. Romanje je z družbenim razvojem izgubilo svoj prvoten pomen in se približalo verskemu turizmu, ki se od drugih vrst turizma razlikuje po posameznikovemu namenu oz. razlogu za potovanje. Za romarje je pomembno versko ozadje potovanja. Verniki še vedno želijo stopiti v stik s svetimi predmeti, objekti in kraji ter tako zadovoljujejo duhovne potrebe, medtem, ko ostalim potovanja predstavljajo odkrivanje novega, neznanega in priložnost za spoznavanje drugačnih kultur. Pri Medžugorju je pomembno to, da so obiskovalci kraja – tako verni kot neverni – spodbudili spremembe v kraju. Medžugorje se je namreč iz nekoč zelo revnega bosansko-hercegovskega kraja spremenilo v znano romarsko, turistično in gospodarsko središče. Primerjava romanja z verskim turizmom in raziskovanje o Medžugorju pa je zadnji sociološki vidik, ki sem si ga postavila kot cilj raziskave pričujoče diplomske naloge.

Na tej točki bi dodala še ugotovitve, do katerih sem prišla po navezavi stika z dvema turističnima agencijama. Prek telefona in elektronske pošte sem kontaktirala predstavnike turističnih agencij Trud in Aritours. Moj namen je bil opraviti polstrukturirane intervjuje s predstavniki omenjenih turističnih agencij. Zanimali bi me predvsem statistični podatki o številu romanj v zadnjih letih, ter »profil romarja« (spol, starost romarja). Na podlagi statističnih podatkov o številu potovanj v Medžugorje bi ugotavljala o spremembah na področju verskega turizma (rast ali upad števila romanj). Podatke, na podlagi katerih bi opredelila tudi, ali je obisk papeža Frančiška v juniju

2015 vplival na število potovanj, bi razvrstila v tabele in jih nato primerjala med seboj. Žal tega načrta nisem mogla izpeljati, saj mi konkretnjših podatkov niso posredovali iz nobene agencije. Izvedela sem le, da agencija Trud od leta 2013 romanj v Medžugorje ne organizira več, saj se večina ljudi odloča za individualno organizirano potovanje ali potovanja v okviru župnij. V agenciji Aritours romanje v Medžugorje organizirajo povprečno trikrat letno za eno skupino udeležencev. Po besedah predstavnika turistične agencije, ne opažajo bistvenih razlik v udeležbi, tako kot v agenciji Trud, so poudarili, da romanja pogosto organizirajo posamezne župnije.

Podatke o sorazmerno enakem številu romanj v Medžugorje v zadnjih letih lahko na nek način razumemo kot neupoštevanje stališč Vatikana. Kot kaže nepriznavanje prikazovanj Device Marije v Medžugorju ne vpliva na obisk kraja. Ločnica med ljudsko in cerkveno religijo ostaja. Ljudska religija se opira na versko tradicijo in ne upošteva nareka Cerkev, na drugi strani pa se Cerkev s tem, ko prikazovanj Device Marije ne priznava kot avtentične, a hkrati dopušča romanja, prepleta z ljudsko religijo in se prilagaja zahtevam vernikov. Cerkev nima več sredstev za pritisk in discipliniranje vernikov. Odlašanje z odločitvijo o avtentičnosti prikazovanj je za Rimokatoliško cerkev najbolj ustrezna. V pogajanju z ljudsko religijo preračunava škodo in koristi od takih ali drugačnih ukrepov. Preveč groba in odločna opredelitev stališč glede avtentičnosti prikazovanj Marije v Medžugorju bi bila prej v škodo, kot korist, saj lahko odvrne pripadnike ljudske različice katolicizma. Navedeno kaže na to, da so prikazovanja Marije v Medžugorju kompleksen, večplasten pojav, ki ga je potrebno gledati z različnih socioloških, zornih kotov.

10 LITERATURA

1. Agencija Aritours. 2016. *Informacije o romanjih V Medžugorje*. Maribor: interno gradivo.
2. Agencija Trud. 2016. *Informacije o romanjih V Medžugorje*. Ljubljana: interno gradivo.
3. Aubert Roger, Paul E. Crunicam, France M. Dolinar, Marija Bratina, Pavel Bratina. 2002. *Zgodovina cerkve: Cerkev svetovnih razsežnosti*. Ljubljana: Družina.
4. Bobbitt, Rachel Sarah. 2008. *Applying movement success models to marian apparition movements*. Virginia: Virginia Commonwealth University. Dostopno prek: <http://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2555&context=etd> (14. september 2016).
5. Carroll, Michael P. 1983. Visions of the Virgin Mary: The Effect of Family Structures on Marian Apparitions. *Journal for Scientific Study of Religion* 22 (3): 205–221.
6. --- 1985. The Virgin Mary at LaSalette and Lourdes: Whom did Children See? *Journal for Scientific Study of Religion* 24 (1): 56 – 74.
7. Coleman, Simon. 1995. *Pilgrimage: past and present. Sacred travel and sacred space in the world religions*. London: British Museum press.
8. Črnič, Aleš. 2001. Teorija in praksa definiranja religije. *Teorija in praksa* 38 (6): 1004–1016.
9. Delakorda Kawashima, Tinka. 2015. *Religioznost in potrošništvo v japonski družbi*. Ljubljana: Založba ZRC
10. Dolenc, Jože. 1987. *Slovenski romar*. Celje: Mohorjeva družba.
11. Dowley, Tim. 1992. *Zgodovina krščanstva*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
12. Duvnjak Neven, Renata Relja in Milena Žeravica. 2011. Religijski turizam kao poseban socio - kulturni fenomen – na primjeru istraživanja među studentima Sveučelišta u Splitu. *Nova prisutnost* 9 (2): 425–446.
13. Erceg, Heni. 2013. Majhni in zeleni: V Međugorju v Hercegovini, tik ob meji s Hrvaško, se je spet prikazala Marija, tokrat v obliki kipa, ki zeleno sveti. *Mladina* 40, 13. oktober. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/149008/majhni-in-zeleni/> (24. junij 2015).
14. Flere, Sergej in Marko Kerševan. 1995. *Religija in (sodobna) družba*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

15. Glavan, Andrej. 2012. Škofija Novo mesto. *Brezmadežna Marija*. Dostopno prek: <http://www.skofija-novomesto.si/article/2012/dec/08/brezmadezna-marija/> (12. september 2016).
16. Horsfall, Sara. 2000. The Experience of Marian Apparitions and The Mary Cult. *The Social Science Journal* 37 (3): 375–384.
17. Humar, Vesna. 2015. Je papež obsodil vidce ali senzacionalizem. *Primorske novice*, 11. junij. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Novice/Svet/Je-papez-obsodil-vidce-ali-senzacionalizem-> (15. junij 2015).
18. Jerman, Vladimir. 2015. Poročilo o Medžugorju pri papežu Frančišku. *Slovenske novice*, 24. junij. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/novice/svet/porocilo-o-medzugorju-pri-papezu-francisku> (24. junij 2015).
19. Kerševan, Marko. 1989. *Religija in slovenska kultura*. Ljubljana: Partizanski tisk.
20. Kung, Hans. 2004. *Katoliška cerkev: kratka zgodovina*. Ljubljana: Sophia.
21. Luckmann, Thomas. 1997. *Nevidna religija*. Ljubljana: Krtina.
22. *Medžugorje*. Dostopno prek: <http://www.medjugorje.hr/> (14. maj 2015).
23. MMC RTV SLO. 2010. *Zgodovina celibata ali kako so katoliški duhovniki ostali brez svojih žena*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/zgodovina-celibata-ali-kako-so-katoliski-duhovniki-ostali-brez-svojih-zena/227253> (25. avgust .2016).
24. --- 2015. *Medžugorje bo imelo očitno le status kraja vere in molitve, ne pa tudi svetišča*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/medzugorje-bo-imelo-ocitno-le-status-kraja-vere-in-molitve-ne-pa-tudi-svetisca/368493> (30. junij 2015).
25. P.P. 2015. Vatikan bo čudesa v Međugorju razglasil za lažna? *Slovenske novice*, 4. junij. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/novice/svet/vatikan-bo-cudesa-v-medugorju-razglasil-za-lazna> (12. september 2016).
26. Petrič, Franci. 1995. *Duša le pojdi z mano. Božje poti na slovenskem I*. Ljubljana: Družina.
27. *Slovenska škofovska konferenca*. 2012. Praznik brezmadežnega spočetja device Marije in sprejem bogoslovcev v Marijino kongregacijo. Dostopno prek: <http://katoliska-cerkev.si/praznik-brezmadeznega-spocetja-device-marije-in-sprejem-bogoslovcev-v-marijino-kongregacijo> (12. september 2016).
28. Ranke-Heineman, Uta. 1992. *Katoliška cerkev in spolnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

29. --- 2012. *Evnuhi za nebeško kraljestvo*. Ljubljana: Založba Modrijan.
30. Roter, Zdenko. 1976. *Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
31. Ravnikar, Blanka. 2005. *Vključevanje verskega turizma v kulturno turistično ponudbo Slovenije*. Diplomsko delo. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
32. Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. --- 2015. Medžugorje in videnja: Papež prihaja – »Góspa« odhaja? *Dnevnik*, 30. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042713802> (23. junij 2015).
34. STA. 2015. Medžugorje ni svetišče, pravi kongregacija. Kako bo odločil papež? *Večer*, 27. junij. Dostopno prek: <http://www.vecer.com/clanek/201506276125501> (1. julij 2015).
35. Šorn, Maja. 2009. *Romanje in romarska središča v Evropi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
36. U.S. 2015. Kriv je papež. V Medžugorju je vse manj romarjev. *Slovenske novice*, 21. september. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/novice/svet/v-medzugorju-je-vse-manj-romarjev> (23. junij 2015).
37. Ukmar, Jakob. 1969. *Nauk o božji materi ali mariologija*. Ljubljana: Mohorjeva družba.
38. Vodovnik, Dejan. 2013. Vatikan prevzema Međugorje? *Delo*, 18. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/vatikan-prevzema-medugorje.html> (22. junij 2015).
39. --- 2015. Međugorje na nogah: Sveta Marija ni poštar. *Delo*, 12. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/medugorje-na-nogah-sveta-marija-ni-postar.html> (22. junij 2015).
40. Vukonić, Boris. 1990. *Turizam i religija*. Zagreb: Nacionalna i sveučelišna biblioteka.
41. Weber, Max. 2015. *Izbrani spisi sociologije religije*. Ljubljana: Studia humanitatis.